

Univerzitet u Beogradu
Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju

V međunarodni naučni skup
Zlatibor 24-27. septembar 2011.

University of Belgrade
Faculty of Special Education and Rehabilitation

5th International Scientific Conference
Zlatibor 24-27. September 2011.

SPECIJALNA EDUKACIJA
I REHABILITACIJA *danas*
SPECIAL EDUCATION AND REHABILITATION *today*

zbornik radova
proceedings

UNIVERZITET U BEOGRADU
FAKULTET ZA SPECIJALNU EDUKACIJU I REHABILITACIJU

UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF SPECIAL EDUCATION AND REHABILITATION

V međunarodni naučni skup
**SPECIJALNA EDUKACIJA I
REHABILITACIJA DANAS**

Zlatibor, 24-27. septembar 2011.

The Fifth International Scientific Conference
**SPECIAL EDUCATION AND
REHABILITATION TODAY**

Zlatibor, September, 24-27. 2011.

**Zbornik radova
Proceedings**

Beograd, 2011.

Belgrade, 2011

SPECIJALNA EDUKACIJA I REHABILITACIJA DANAS
SPECIAL EDUCATION AND REHABILITATION TODAY

Zbornik radova
Proceedings

V međunarodni naučni skup
The Fifth International Scientific Conference
Zlatibor, 24-27. septembar 2011.

Izdavač/Publisher:

Univerzitet u Beogradu, Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju
University of Belgrade, Faculty of Special Education and Rehabilitation
Visokog Stevana 2, 11 000 Beograd
www.fasper.bg.ac.rs

Za izdavača/For publisher:

Prof. dr Jasmina Kovačević, dekan

Urednici:

Prof. dr Nenad Glumbić, Doc. dr Vesna Vučinić

Štampa/Printing:

AKADEMIJA
Beograd

Tiraž/Circulation: 300

ISBN

HULIGANIZAM NA SPORTSKIM PRIREDBAMA¹³

Marija Marković, Branislava Popović-Čitić
Univerzitet u Beogradu, Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju

Huliganizam, kao ponašanje koje se ispoljava kroz spontane ili organizovane oblike vandalizma i nasilja, veoma često se vezuje za sportska takmičenja i sportske manifestacije. Domaće i međunarodne sportske priredbe od većeg takmičarskog značaja i one na kojima se očekuje prisustvo velikog broja gledalaca ili navijača gostujućih klubova, smatraju se priredbama u kojima je povećan rizik za ispoljavanje sportskog huliganizma. Fizički obračuni između učesnika na sportskoj priredbi, ugrožavanje života ili imovine, izazivanje mržnje i netrpeljivosti, oštećivanje sportskog objekta, izazivanje nereda i remećenje toka sportske priredbe, unošenje i korišćenje pirotehničkih sredstava kojima može da se ugrozi bezbednost učesnika u sportskoj priredbi, samo su neka od ponašanja kojima se ispoljava sportski huliganizam.

Od prvih tragedija zbog huliganizma u sportu, osamdesetih godina prošlog veka u Engleskoj, sportski ili navijački huliganizam zahteva pojačane napore društva na planu izgradnje obuhvatnog i proaktivnog sistema reagovanja, koji bi kombinovao zakonske, psihološke, edukativne i socijalne intervencije i podrazumevao aktivno angažovanje svih relevantnih aktera društva u suočavanju sa problemom huliganizma u sportu. U radu su, pored određenja pojma i učesnika sportskog huliganizma, prikazane osnovne odredbe Zakona o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama i ukazano na mogućnosti prevencije sportskog huliganizma.

Ključne reči: huliganizam, nasilje u sportu, sportske priredbe

UVOD

Pojava huliganizma na sportskim priredbama vezuje se za osamdesete godine prošlog veka i tragedije u kojima je, na fudbalskim stadionima Heysel i Hilzboro, usled huliganskog ponašanja engleskih navijača život izgubilo preko stotinu osoba, a više od hiljadu povređeno (Giulianotti, 1994). Ponašanje navijača, koje je u prvo vreme smatrano tzv. engleskom bolešću, veoma brzo se proširilo na druge zemlje, te je danas sportski huliganizam, koji je prisutan u većini ekipnih sportova, a posebno u fudbalu, ozbiljan socijalni problem u gotovo svim zemljama sveta, uključujući i Srbiju (Savković, Đorđević, 2010).

Iako ne postoji precizna definicija, može se reći da sportski huliganizam, najšire posmatrano, predstavlja oblik nasilja u sportu u kojem se, kao učesnici, pojavljuju posmatrači sportske priredbe, odnosno navijači. Otuda se za označavanje nasilnog ponašanja posmatrača sportskih priredbi često sinonimno koristi termin navijački huliganizam. Izvršioци sportskog huliganizma su navijači koji se, po pravilu, regrutuju iz redova primarnih navijača koji se veoma interesuju za sport i redovno posećuju sportske priredbe. Sekundarni navijači, ko-

¹³ Članak predstavlja rezultat rada na projektu „Bezbednost i zaštita organizovanja i funkcionisanja vaspitno-obrazovnog sistema u Republici Srbiji (osnovna načela, principi, protokoli, procedure i sredstva)“, broj 47017 (2011–2014), čiju realizaciju finansira Ministarstvo prosvete i nauke Republike Srbije.

ji se najčešće preko elektronskih medija upoznaju sa sportskim takmičenjima i ponekad posećuju sportske priredbe, kao i tercijalni navijači koji se obaveštavaju preko štampe i ne posećuju sportske priredbe, nisu u riziku da postanu huligani. Ipak, nisu svi primarni navijači potencijalni huligani, budući da se unutar ove kategorije razlikuju tri grupe navijača, i to: mirni i istinski navijači; navijači kod kojih postoji rizik da narušavaju javni red, posebno u situaciji kada su pod uticajem alkohola; i nasilni navijači ili vođe navijača (Janković, 2010). U najvećem riziku su upravo poslednje dve grupe primarnih navijača, među kojima dominiraju maloletna lica, koja u atmosferi sportskog događaja (pre, za vreme i posle završetka sportskog susreta) veoma lako prihvataju negativan obrazac ponašanja i vrlo brzo od navijača „prerastaju“ u huligane (Teofilović, 2004).

Uvažavajući ozbiljnost posledica huliganizma i činjenicu da sportski huliganizam zahteva pojačane napore društva na planu izgradnje obuhvatnog i proaktivnog sistema reagovanja, u radu se, kroz prikaz odredbi Zakona o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama i analizu mera prevencije huliganizma, daju inicijalne teorijske smernice za dizajniranje ozbiljnijih istraživanja o kompleksnom fenomenu huliganizma na sportskim priredbama.

ZAKONSKA REGULATIVA O SPORTSKOM HULIGANIZMU U SRBIJI

U Srbiji je 2003. godine donet Zakon o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama (Službeni glasnik RS, br. 67/2003) koji definiše sledeće oblike huliganizma na sportskim takmičenjima i manifestacijama: fizički napad na učesnike sportske priredbe; fizički obračun između učesnika na sportskoj priredbi; bacanje na sportski teren ili u gledalište predmeta koji mogu da ugroze život, fizički integritet lica ili imovinu; izazivanje mržnje ili netrpeljivosti koja može da dovede do fizičkih sukoba učesnika; oštećivanje sportskog objekta, opreme, uređaja i instalacija na sportskom objektu na kome se održava sportska priredba; izazivanje nereda prilikom dolaska, odnosno odlaska sa sportskog objekta ili u sportskom objektu, remećenje toka sportske priredbe ili ugrožavanje bezbednosti učesnika sportske priredbe ili trećih lica; neovlašćeni ulazak na sportski teren; neovlašćeni ulazak u službene prostorije i službene prolaze sportskog objekta na kome se održava sportska priredba; unošenje u sportski objekat i upotreba alkohola ili drugih opojnih sredstava; unošenje u sportski objekat odnosno korišćenje pirotehničkih sredstava i drugih predmeta i sredstava kojima može da se ugrozi bezbednost učesnika u sportskoj priredbi ili ometa njen tok; i neovlašćeni ulazak u deo gledališta sportskog objekta koji je namenjen protivničkim navijačima.

U pogledu kaznenih odredbi, ovim zakonom je inkriminisano posebno krivično delo nasilničkog ponašanja na sportskoj priredbi, koje, u svom osnovnom obliku, vrši lice koje sa namerom da izazove nasilje ulazi na sportski teren ili ulaskom u sportski teren izaziva nasilje, fizički napada učesnike sportske priredbe, unosi u sportski objekat ili baca na sportski teren ili među gledaoce predmete, pirotehnička sredstva ili druge eksplozivne, zapaljive ili škodljive supstance koji mogu da izazovu telesne povrede ili ugroze zdravlje učesnika sportske priredbe ili učestvuje u fizičkom obračunu na sportskoj priredbi. Teži oblik krivičnog dela postoji ukoliko se radnja dela vrši u grupi, odnosno ukoliko je osoba bila kolovođa za izvršenje krivičnog dela. Zaprećena krivična sankcija je kazna zatvora u trajanju od tri meseca do jedne godine za osnovni oblik, odnosno od šest meseci do tri godine i od jedne do pet godina za teže oblike.

Pored pomenutog krivičnog dela, Zakonom se u vidu prekršaja inkriminiše i nedolično ponašanje na sportskoj priredbi, koje se sankcioniše zatvorskom kaznom do 60 dana. Prema odredbama Zakona, prekršaj vrši lice koje oštećuje sportski objekat na kome se odvija

sportska priredba, njegovu opremu, uređaje, instalacije i drugi inventar; baca bilo kakav predmet na sportski teren ili ometa odvijanje sportske priredbe posebnim tehničkim sredstvima ili drugim napravama; neovlašćeno ulazi u sportski teren; za vreme održavanja sportske priredbe, kao i neposredno pre ili posle održavanja sportske priredbe neovlašćeno ulazi u službene prostorije i službene prolaze sportskog objekta na kome se odvija sportska priredba; za vreme održavanja sportske priredbe unosi u sportski objekat ili upotrebljava alkohol ili opojna sredstva; neovlašćeno ulazi u deo gledališta namenjen protivničkim navijačima; i ne postupa po nalogima službenog osoblja. Uz kaznu za prekršaj, osobi se može izreći zaštitna mera zabrane prisustvovanja određenim sportskim priredbama u trajanju od tri meseca do jedne godine, a u slučaju ponovljenog prekršaja izricanje mere je obavezno.

U posebnom delu Zakona predviđene su mere koje se preduzimaju za sprečavanje nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama i koje se mogu podeliti po više kriterijuma, i to: po vremenu njihovog preduzimanja razlikuju se mere koje se preduzimaju pre održavanja sportske priredbe, za vreme sportske priredbe i nakon sportske priredbe; po stepenu opasnosti razlikuju se mere koje se preduzimaju na redovnim sportskim priredbama i mere koje se preduzimaju na sportskim priredbama povećanog rizika; prema subjektu koji mere preduzima razlikuju se mere koje preduzima organizator sportske priredbe, zatim gostujuća ekipa, kao i mere koje preduzima Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije, odnosno agencija za obezbeđenje sportske priredbe. Zakonom propisane mere za sprečavanje nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama razvrstane su u četiri grupe: preventivne mere, mere koje se preduzimaju na sportskim priredbama, mere koje se preduzimaju na sportskim priredbama povećanog rizika i mere koje primenjuju nadležni državni organi.

MERE PREVENCIJE HULIGANIZMA NA SPORTSKIM PRIREDBAMA

Ne umanjujući značaj represivnih i reaktivnih mera propisanih Zakonom o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama, od ključne važnosti za adekvatno društveno reagovanje na problem navijačkog huliganizma jeste pridavanje većeg značaja proaktivnom pristupu usmerenom na planiranje mera prevencije.

Efektivno utvrđivanje preventivnih mera i adekvatno reagovanje u situacijama huliganskog ponašanja na sportskim priredbama u direktnoj je vezi sa faktorima koji povećavaju verovatnoću ispoljavanja huliganizma od strane navijača. Prema tzv. trouglu nasilja na sportskim priredbama, razlikuju se tri ključna elementa sportskog događaja koja doprinose verovatnoći javljanja huliganizma (Janković, 2010). To su: (1) karakteristike sportskog objekta – manja fizička udaljenost između navijača i igrača, postojanje mesta za stajanje u gledalištu, negativna reputacija objekta u smislu čestih nasilnih ispada koji odaju utisak da se nasilje na tom mestu toleriše, visok nivo buke, preterano visoka ili niska temperatura na sportskom objektu; (2) karakteristike sportskog događaja – rizična struktura navijača u smislu većeg broja gledalaca muškog pola mlađeg uzrasta i većeg broja gostujućih navijača, visoka značajnost sportskog događaja, slab kvalitet igre i neispunjena očekivanja gledalaca, veća dostupnost alkohola, visoka posećenost događaja, produženo trajanje događaja; i (3) karakteristike osoblja koje učestvuje u organizaciji događaja (policija, privatne agencije za obezbeđenje, članovi uprave kluba, pomoćni personal) – nedovoljna obučenost osoblja, nedovoljno iskustvo osoblja, preterano prisustvo uniformisanog osoblja, preduzimanje velikog broja policijskih mera, nedostatak jasne komunikacije u lancu komandovanja. Sumarno posmatrano, može se reći da kombinacija loše dizajnirane okoline, visokog naboja sportskog događaja i slabo obučenog i neiskusnog osoblja povećava verovatnoću da će doći do nasilja na sportskoj priredbi.

U odnosu na navedene faktore koji utiču na huliganizam, moguće je izdvojiti tri osnovne grupe preventivnih mera, a to su: (1) preventivne mere u odnosu na lokaciju, odno-

sno na sam sportski objekat, koje se primenjuju u toku planiranja i izgradnje objekta ili se preduzimaju u odnosu na već izgrađeni objekat u cilju prilagođavanja zahtevima sportskog događaja (npr. prostor za odvajanje navijača, pristupne barijere, zaštitni tuneli, vidljivi znaci za obaveštenja); (2) preventivne mere koje su vezuju za organizaciju konkretnog sportskog događaja (npr. zabrana ulaska alkoholisanim osobama, pregled lica i stvari, promena lokacije ili vremena održavanja događaja); i (3) preventivne mere koje se odnose na osoblje koje učestvuje u organizaciji sportske priredbe (npr. formiranje zajedničkog štaba radi brze i efektivne razmene informacija, praktična obuka osoblja za reagovanje na huliganizam, plan za preduzimanje reaktivnih mera kao odgovor za nasilne pojedince ili grupe navijača).

Pored ovih mera, potrebno je, u kontekstu integrisanog programa sprečavanja huliganizma, organizovati i preventivne mere u odnosu na same navijače i navijačke grupe. U pitanju su dve grupe mera – edukativni rad i obaveštajni rad. Edukativni rad sa navijačima je usmeren na promociju pozitivne navijačke kulture, fokusiran je na grupe mladih navijača i sprovodi se od strane kvalifikovanih profesionalaca, dok je obaveštajni rad usmeren prema navijačkim grupama, sprovodi se od strane policije i ima za cilj prikupljanje informacija koje su od značaja za planiranje obezbeđenja sportske priredbe (npr. broj navijača koji će biti na utakmici, da li su oni organizovani, da li su nasilnog karaktera, da li imaju nameru da se sukobe sa drugim navijačkim grupama i sl.).

ZAKLJUČAK

Prevenција nasilja na sportskim priredbama zahteva skladan i kontinuiran rad različitih institucija i pojedinaca. Kvalitetnim bezbednosnim procenama stepena rizika od nastajanja incidenata, praćenjem i predupređivanjem namera ekstremnih navijača, njihovom izolacijom i efikasnom intervencijom, uz učešće i koordiniranu saradnju nadležnih državnih organa (policija, tužilaštvo, sudovi), sportskih organizacija i klubova, vaspitno-obrazovanih ustanova i medija, huliganizam na sportskim takmičenjima i manifestacijama, kao i na ulicama širom Srbije mogao bi da se svede u društveno prihvatljive okvire. U suprotstavljanju huliganizmu na sportskim priredbama ne treba potpuno izbaciti represivne mere, međutim, proaktivnom pristupu treba dati prednost. Posebno pažnju treba posvetiti edukativnom radu sa navijačima i adekvatnoj obuci pripadnika svih službi koje učestvuju u organizaciji sportskih događaja. Sve napred navedeno, doprineće da se navijački duh vrati na sportske priredbe, da svi građani mogu da dođu na utakmicu bez straha za svoju bezbednost i da se sport afirmiše u pravom smislu njegovog značenja.

LITERATURA

1. Giulianotti, R. (1994). Social identity and public order: Political and academic discourses on football violence. In R. Giulianotti, N. Bonney, & M. Hepworth (Eds). *Football, violence and social identity* (pp. 9-35). London: Routledge.
2. Janković, B. (2010). Prevenција nasilja na sportskim priredbama. *Glasnik prava*. Onlajn časopis Pravnog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu. <http://www.jura.kg.ac.rs/index.php/st/316.htm>, pristupljeno 10. septembra 2010.
3. Savković, M., Đorđević, S. (2010). *Na putu prevencije nasilja na sportskim priredbama: predlog regionalnog okvira saradnje*. Beograd: Beogradski centar za bezbednosnu politiku.
4. Teofilović, N. (2004). Nasilje mladih na sportskim priredbama. *Nauka, bezbednost, policija*, 9 (2-3), 143-156.
5. Zakon o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama (2003). *Službeni glasnik Republike Srbije*, 67/2003.

HOOLOGANISM AT SPORT EVENTS

Marija Marković, Branislava Popović-Čitić
University of Belgrade, Faculty of Special Education and Rehabilitation

Hooliganism, as behavior that is expressed through spontaneous or organized forms of vandalism and violence, is very often associated with sports competitions and sports events. Domestic and international sports events of major competitive importance, as well as those in which is expected the presence of a large numbers of spectators or supporters of visiting clubs, are considered as events with increased risk for the manifestation of sports hooliganism. Physical fight between participants in sports events, threatening to life or property, inciting hatred and hostility, damaging the sports facility, causing chaos and disruption of the flow of sports events, taking in and using the pyrotechnic devices which can endanger the safety of participants in sports events, are just some of the behavior that is manifested in sports hooliganism.

From the first tragedies due hooliganism in sport, in the eighties of last century in England, the sports or fan hooliganism requires increased efforts of society in building a comprehensive and proactive response system that would combine the legal, psychological, educational and social intervention and involved the active participation of all relevant stakeholders in addressing the issue of hooliganism in sport. The paper, besides definition of hooliganism, presents the basic provisions of Law for the Prevention of Violence and Misbehavior at Sports Events, and points out the possibility of sports hooliganism prevention.

Key words: *hooliganism, violence in sport, sports events*